

Література:

1. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу: Монографія / В.Носік. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 544.
2. Бусуйок Д. В. Правове регулювання обмежень прав на землю у Україні: Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / Д.Бусуйок. – Київ, 2005.
3. Мірошніченко М.А. Земельне право України: Навчальний посібник – К: Алерта, ЦУД, 2011. – 678 с.

ЩОДО СПЕЦИФІЧНИХ ОЗНАК ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Статівка А. М.

*доктор юридичних наук, професор кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Аналіз аграрно-правових теоретичних джерел свідчить про відсутність серйозних, і, разом з тим важливих на монографічному рівні досліджень присвячених проблемам правового регулювання фінансових відносин за участю сільськогосподарських підприємств, які були б направлені як на розробку понятійного апарату (наприклад, визначення фінансових відносин в сільському господарстві, їх системи, тощо), так і визначити правову природу фінансових відносин за участю сільськогосподарських підприємств, оскільки на сьогодні останні встановлюються не тільки державою, але й органами місцевого самоврядування, самими сільськогосподарськими підприємствами включаючи навіть їхні внутрішньогосподарські структурні підрозділи, а також, що є важливим, іншими юридичними та фізичними особами, які можуть при певних обставинах бути суб'єктами зазначених правовідносин.

Отже, завданням представників вітчизняної аграрно-правової науки є вироблення єдиних підходів до визначення фінансових відносин за участю сільськогосподарських підприємств, зокрема, та сільськогосподарських товаровиробників, які не є юридичними особами, взагалі. При цьому доцільно враховувати досягнення як економічної, так і правової науки, досвід країн членів ЄС та інших розвинутих країн світу в даній сфері. Все це дозволить правове регулювання фінансових відносин сільськогосподарських підприємств розглядати як інститут аграрного права.

Необхідно мати на увазі, що фінансові відносини за участю сільськогосподарських підприємств, мають низку специфічних ознак, які дозволяють виділити в окрему групу та ідентифікувати їх, а також, виокремити від суміжних з ними відносин. Особливості фінансових відносин сільськогосподарських підприємств обумовлені наступними специфічними ознаками:

по-перше, відомо, що основним засобом виробництва під час здійснення виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, незалежно від форми власності й організаційно правових форм, є земля. Природні

властивості останньої нерозривно пов'язані з кліматичними умовами. При цьому продуктивність землі, на відміну від інших галузей економіки, не піддається точному обліку й під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників змінює природний й економічний характер. Тому земля, як головний засіб виробництва в сільському господарстві, має властивість не тільки зношуватися, але й покращуватися якщо вірно використовувати. Окрім того, землі властива така особливість як універсальність виробництва, багатогалузевий характер, слабка концептрація, більш низький рівень продуктивності праці тощо;

по-друге, ефективність фінансових показників діяльності сільськогосподарських підприємств в багатьох випадках залежить від природно-кліматичних умов. Неприятливі природні явища можуть значно зменшити урожайність, знизити ефективність виробництва та ін. При цьому, несприятливі природно-кліматичні умови чинять не однаковий вплив на сільськогосподарські підприємства по умовам кожного року, і, навіть, в масштабах конкретно взятого підприємства. Внаслідок цього, сільськогосподарські підприємства не можуть своєчасно виконати свої фінансові зобов'язання по сплаті податків, обов'язкових платежів, сплаті заробітної оплати, формувати необхідні грошові фонди для забезпечення процесу відтворення, розраховуватися з постачальниками, ліквідувати заборгованість по кредитам, сплатити дивіденди засновникам й власникам підприємств тощо;

по-третє, сільськогосподарська діяльність, яку здійснюють сільськогосподарські товаровиробники має сезонний характер виробництва. На протязі одного виробничого року нерівномірно використовуються сільськогосподарська техніка, трудові ресурси не постійно (ритмічно) реалізується товарна сільськогосподарська продукція, що впливає на постійне стабільне надходження виручки;

по-четверте, сільськогосподарська діяльність завжди пов'язана з використанням живих (біологічних) організмів. Саме на рівень сільськогосподарського виробництва й виникаючі на його основі фінансові відносини здійснюють вплив не тільки економічні, але й біологічні, хімічні фізичні закони;

по-п'яте, в сільському процес відтворення має тривалий характер, і, як правило, не співпадає з робочим періодом. Значну кількість фінансових показників можна розрахувати тільки в кінці року. Все це впливає на формування та здійснення фінансових зобов'язань сільськогосподарськими підприємствами.

Представники науки аграрного права слушно стверджують, що у правовому регулюванні аграрних правовідносин нормами традиційних галузей права специфіка сільськогосподарського виробництва враховується недостатньо. Тому на сьогодні окремі сторони аграрних відносин оптимально не врегульовані, існує потреба в удосконаленні правових норм з акцентом на те, що кожна з них являє собою елемент системи «аграрні правовідносини» (М.І. Козирь).

Виходячи з цього, важливою особливістю фінансових відносин сільськогосподарських підприємств є особлива сфера їх функціонування на відміну від фінансових відносин в тому розумінні, в якому має місце в науці фінансового права. Фінансові відносини за участю сільськогосподарських підприємств виникають, реалізуються змінюються й припиняються не тільки в зовнішній сфері діяльності сільськогосподарських підприємств, але й у внутрішній.

Фінансові правовідносини сільськогосподарських підприємств характеризуються особливим суб'єктним складом. Учасниками зазначених відносин є не

тільки органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фінансово-кредитні інститути, але й сільськогосподарські підприємства, їх внутрішньогосподарські структурні підрозділи.

В цьому сенсі фінансові відносини сільськогосподарських підприємств можна в загальному вигляді розмежувати на зовнішні й внутрішні. На особливості внутрішніх (внутрішньогосподарських) відносин аграрно-правова наука звертала увагу багато разів. (М.І.Козирь). Тут важливо звернути увагу на те, що внутрішньогосподарські структурні підрозділи наділені особливою правосуб'єктністю. При цьому цивільно-правова й фінансово-правова науки не визнають за внутрішньогосподарськими підрозділами особливої правосуб'єктності.

Фінансові правовідносини за участю сільськогосподарських підприємств характеризуються наявністю особливих об'єктів. З'ясування питання щодо об'єктів фінансових відносин сільськогосподарських підприємств має важливе значення, оскільки саме їх наявність викликає необхідність виникнення і здійснення наведених правовідносин.

Уявляється, що об'єктами фінансових правовідносин за участю сільськогосподарських підприємств є грошові кошти як в готівковій, так і безготівковій формах. Грошові кошти як об'єкти фінансових правовідносин є: а) платіжним засобом; б) одним із видів майна (речі). (В.В. Недорезков).

Окрім зазначеного, до об'єктів фінансових правовідносин за участю сільськогосподарських підприємств доцільно віднести визначені дії суб'єктів фінансових правовідносин, а також інтереси, відповідно до яких в учасників цих правовідносин виникають суб'єктивні права й юридичні обов'язки (М.М. Марченко).

На сьогоднішнє правове регулювання фінансових відносин за участю сільськогосподарських підприємств мають двояку правову природу. З однієї сторони, це владні правовідносини за участю, як правило, держави, а з другої, це паритетні відносини (договірні) між сільськогосподарськими підприємствами й кредитними установами.

Посилення публічних засад у правовому забезпеченні в цілому аграрного сектору економіки, публіцизація правового регулювання господарської діяльності сільськогосподарських підприємств є одним з елементів або аспектів посилення суспільного характеру аграрного виробництва... розвитку національних, наднаціональних правил, що регламентують, в тому числі, й фінансові відносини. Ця тенденція підвищує вимоги як до змісту правового регулювання господарської діяльності, так і до його форми. Форма також повинна бути більш публічною – доступнішою...прозорою. Все це належно відповідало б значенню публічного економічного порядку (В.К. Мамутов) і в аграрному секторі економіки також.